

KRISTÝNA DOLEŽALOVÁ / 3. 2. 2022

Osobní fond prvního držitele Oscara Ivana Jandla v Národním filmovém archivu

Bývá to jedna z častých otázek ve filmových nebo všeobecných kvízech: „Kdo dostal za Československo jako první cenu filmové akademie, sošku Oscara?“ Odpovědi bývají na vlas stejné: Menzel! Kadár! Klos! Forman! A také bohužel chybné.

Jak snadno zapadlo jméno Ivana Jandla do propadliště dějin, přestože ojedinělé úspěchy jiných bývají nadále vyzdvihovány. Jméno se sem tam objeví v periodikách, na nástěnce městské části Praha 8, kde Ivan Jandl žil, či ve spojení s Divadlem Gong, kde léta působil. V širším povědomí se tento muž však neobjevuje.

Ivan Jandl se narodil 24. ledna 1937 v Praze do rodiny soukromého úředníka a již ve třech letech prodělal dětskou obrnu, z níž mu pomohli v nemocnici Na Bulovce. Jako malý začal působit v Dismanově dětském sboru, kde zpíval a recitoval. Účast v tomto hudebním tělese byla pro malého Ivana doslova osudová. Do Dismanova sboru se totiž přijel podívat zahraniční režisér Fred Zinnemann, aby v něm našel vhodného kandidáta na dětskou roli v jeho novém filmu *Poznamenaní* (The Search, 1948).^[1] Film pojednává o chlapci, který se vrací po druhé světové válce z koncentračního tábora, kde ztratil řeč i vzpomínky na svou rodinu. Hocha se ujme americký voják, naučí ho anglicky a snaží se mu zařídit nový život. V tu dobu ho však hledá jeho matka, která také přežila období v koncentračním táboře a o jejímž přežití však nikdo netuší.

Během konkurzu na film postoupili do úzkého finále dva chlapci, avšak jeden byl nakonec na roli příliš velký, a ten druhý byl právě Ivan Jandl. A tak v červnu roku 1947 odletěl malý Ivan do Švýcarska na natáčení. Doprovod mu dělala režisérka her pro děti a zakladatelka Pražského dětského divadla Míla Mellanová. Ta Ivanovi během natáčení

pomáhala především s překladem, jelikož neuměl německy ani anglicky. Film se natáčel celé léto jak ve Švýcarsku, tak Německu, přičemž práce byly ukončeny v říjnu téhož roku. Premiéru měl film v New Yorku a kritika doslova jásala. K Ivanu Jandlovi se vyjadřovali v periodikách například takto: „... *neboť tento hošík má tak tragický výraz, takovou poesii v pohledu a ve tváři, tak tichý, tak jímavý hlásek, že je zosobněním zármutku a útrap našeho dětství.*“^[2]

Cestovní příkaz pro děti, rok 1947 – fond Jandl Ivan, inv. č. 1, kar. 1

Za svou roli ve filmu *Poznamenání* dostal Ivan jako první Čechoslovák sošku Oscara a jako dosud jediný i Zlatý glóbus. Dnes by se Ivanu Jandlovi s těmito cenami otevřely dveře do celého světa, avšak v roce 1949 se pro něj naopak uzavřely.

V Československu byl za získání těchto „západních“ cen spíše trestán a ve filmu se již objevil pouze v několika menších rolích, a to ve filmech *Zelená knížka* (r. Josef Mach, 1948) a *Svědomy* (r. Jiří Krejčík, 1948). Jeho poslední rolí byl letecký modelář ve filmu *Vítězná křídla* (r. Čeněk Duba, 1950).^[3] Poté se již ve filmu neobjevil.

Celý život strávil v pražské Libni, kde studoval tamní jedenáctiletku.[4] Na škole založil divadelní spolek Studio 9, který se později přejmenoval na OKD[5] Praha 9. Svou vášeň pro herectví však naplnil až v nedalekém Divadle Gong, kde působil ochotnický několik let jako herec a režisér.[6] Za svůj poměrně krátký život vystřídal Ivan Jandl mnohá zaměstnání, pracoval jako výtvarný redaktor, hlasatel Českého rozhlasu,[7] telefonní technik, průvodčí na autobusové lince, úředník nebo kontrolor kvality.[8] Přestože jeho snem bylo věnovat se naplno hraní, nebylo mu to umožněno. Po maturitě nebyl přijat na divadelní fakultu a ani tehdejší československý film mu již další filmovou příležitost po roce 1950 nedal.[9]

Ivan Jandl zemřel náhle v pouhých padesáti letech na diabetický záchvat, byl svobodný a bezdětný. Nejdříve byl uložen na Olšanských hřbitovech, jeho ostatky však byly v roce 2017 přeneseny do hrobu herecké asociace na Vyšehradském hřbitově.[10]

Pozůstalost Ivana Jandla se do Národního filmového archivu dostala v roce 1988 po předání Státním notářstvím pro Prahu 8.[11] Je zde uložena v jednom kartonu, který obsahuje z většiny písemné materiály týkající se filmu *Poznamenaní* a ochotnického působení Ivana Jandla. Z životopisného materiálu je v kartonu uložen dětský cestovní pas z roku 1947, v němž jsou veškeré informace o Jandlových cestách v rámci výše zmíněného filmu. Ve fondu se ovšem najde i drobná korespondence např. s Josephem Lee Murphym, autorem scénářů. Ten po zhlédnutí filmu *Poznamenaní* kontaktoval Jandla s tím, že by ho chtěl obsadit do svého dalšího vzpomínkového filmu. Ten měl pojednávat o jeho zesnulém synovi, kterého mu právě Jandl tolik připomínal. Film se nakonec neuskutečnil a písemný kontakt byl přerušeno z důvodu zhoršeného psychického stavu scenáristy.[12] Korespondence uchovaná v Národním filmovém archivu dále obsahuje telegramy oznamující onu slavnou výhru Oscara a Zlatého glóbu, která i po letech v čtenáři vzbudí emoce.

Poměrně hojnou část fondu zabírají programy divadelních her, v nichž Ivan Jandl účinkoval: konkrétně programy Divadla Máj, divadla Gong, Studia 9 nebo Městského divadla v Kladně z padesátých až sedmdesátých let minulého století.

V pozůstalosti jsou uloženy i dvě rodinné fotografie, na nichž je zachycen Ivan Jandl v dětském věku a se svou rodinou. Další Jandlovy fotografie se nacházejí ve Sbírce portrétů českých filmových osobností.[13] Nakonec jsou v kartonu této pozůstalosti

materiály a výstřižky ze zahraničních a tuzemských periodik, v nichž lze nalézt informace a zmínky především k filmu *Poznamenání*.

Fotografie Ivana Jandla – Sbírka fotografických civilních portrétů českých filmových osobností, Ivan Jandl

Kromě osobního fondu jsou v Národním filmovém archivu uchovány další materiály k filmu *Poznamenání* a to ve Sbírce reklamních materiálů, kde je uložena zpráva z aprobační komise,^[14] letáček k filmu a další informace.^[15] Složka fotografií k tomuto filmu obsahuje 11 snímků.^[16]

Nakonec jsou součástí pozůstalosti Ivana Jandla především dvě osudové ceny: Cena Akademie – Oscar a Zlatý glóbus, které jsou v NFA jedinými svého druhu a patří k tomu nejatraktivnějšímu, co archiv ve svých fondech a sbírkách ochraňuje pro budoucí generace.

Osobní fond Ivana Jandla lze po předchozí konzultaci studovat v badatelně Národního filmového archivu.

Poznámky:

[1] Národní filmový archiv (dále NFA), Jandl Ivan 1947–1977, sign. 16, Výstřižky z dobového tisku. Michaela Cenková, Nad poštou Ivana Jandla, Hrdina z první strany. *Vlasta* 2, 1948, č. 27.

[2] Jedná se o překlad kritiky amerického kritika p. Growthera.

Michaela Cenková, c. d.

[3] Filmový přehled, databáze osobnosti, Ivan Jandl. Dostupné online: <<https://www.filmovyprehled.cz/cs/person/37724/ivan-jandl>>, [cit. 14. 01. 2022].

[4] Dnes Gymnázium U Libeňského zámku.

[5] Obvodní kulturní dům.

[6] Městská část Praha 9, Občané ocenění v roce 2014. Dostupné online: <<https://www.praha9.cz/obcane-oceneni-v-roce-2014>>, [cit. 14. 01. 2022].

[7] Před 80 lety se narodil první český držitel Oscara Ivan Jandl. Dostupné online: <<https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/pred-80-lety-se-narodil-prvni-cesky-drzitel-oscara-ivan-jandl>>, [cit. 14. 01. 2022].

[8] Městská část Praha 9, Občané ocenění v roce 2014. Dostupné online: <<https://www.praha9.cz/obcane-oceneni-v-roce-2014>>, [cit. 14. 01. 2022].

[9] Před 80 lety se narodil první český držitel Oscara Ivan Jandl. Dostupné online: <<https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/pred-80-lety-se-narodil-prvni-cesky-drzitel-oscara-ivan-jandl>>, [cit. 14. 01. 2022].

[10] První český oscarový herec Ivan Jandl už odpočívá na Vyšehradě. Slávy si v životě neužil. Praha: Český rozhlas. Dostupné online: <<https://radiozurnal.rozhlas.cz/prvni-cesky-oscarovy-herec-ivan-jandl-uz-odpociva-na-vysehrade-slavy-si-v-zivote-6199815>>, [cit. 14. 01. 2022].

[11] Anon., Prvního českého Oscara opatruje filmový archiv. *MF DNES* 18, č. 273, 23. listopadu 2005.

[12] NFA, Jandl Ivan, sign. 16, Výstřižky z dobového tisku.

[13] NFA, Sběrka fotografických civilních portrétů českých filmových osobností, Ivan Jandl, sign. 2234.

[14] Aprobační komise sloužila k posouzení technické stránky filmových děl a předváděných kopií.

[15] NFA, Sběrka reklamních materiálů, Poznamenání, sign. C 5374.

[16] NFA, Sběrka fotografií ze zahraničních filmů, Poznamenání, sign. 2397.